

МАЛИЙ КАТЕХІЗИС ЛЮТЕРА –

НАШЕ ПОТУЖНЕ ЗНАРЯДДЯ ДЛЯ МОЛОДИХ ТА СТАРИХ

«А коли ми невірні, застається Він вірним, бо не може зректися Самого Себе! Нагадуй про це й закликай перед Богом, щоб не сперечались словами, бо нінащо воно, хіба слухачам на руїну».

(2 Тимофія 2:13-14)

8 листопада, 2007 р.
Кременець
Ректор Джон Ф. Воґт,
Переклад Олега Юхименка
Українська Лютеранська Богословська Семінарія Св. Софії

490 років тому д-р Мартін Лютер прикріпив свої 95 тез на двері Замкової Церкви у німецькому місті Вітенберґу. Ця подія дала рух Реформації. Через дванадцять років він опублікував невелику книгу, якій довелося стати одним з найцінніших скарбів та спадків Реформації. В 1529 р. був надрукований Малий Катехізіс Лютера, **наше потужне знаряддя для молодих та старих**.

Малий Катехізіс, без сумніву, відомий більшій кількості людей, ніж будь-який інший твір Реформації. Ця маленька книжка є сьогодні цілком актуальною і залишиться такою у майбутньому аж до часів повернення Ісуса Христа. Ця маленька книжка об'єднує всіх правдивих лютеран, тому що віра й доктрина, які сповідає Малий Катехізіс, є Біблійними істинами, в які вірять всі правдиві лютерани, і якими вони бажають ділитися з цілим світом.

Малий Катехізіс Лютера – трохи історії

Слово катехізіс походить від грецького *katecheo*, що значить «усно навчати».¹ Зазвичай, в Новому Заповіті це слово вживається в значенні «навчати». В ранній церкві, з'являється окрема група людей – «катехити», це – люди, яких навчали, готуючи їх до Хрищення.

Звичайно, і багато століть до Мартіна Лютера існували християнські навчальні матеріали. Велике Завдання Ісуса Христа каже: *«зробіть учнями всі народи, християчи та навчаючи їх»*. А тому навчання в християнській доктрині існувало в Новозаповітній Церкві з самого її початку. Павло, наприклад, наставляє Тимофія: *«Май же за взір здорових слів ті, які від мене почув ти у вірі й любові, що в Христі Ісусі вона»* (2 Тимофія 1:13). *«А що чув ти від мене при багатьох свідках, те передай вірним людям, що будуть спроможні й інших навчити»* (2 Тимофія 2:2).

Після навчання в християнській доктрині йшло сповідання віри в ці істини. А тому існувала потреба у стислому і прийнятному підсумку християнського вчення. Ця потреба призвела до виникнення Апостольського символу віри, який використовувався в особливості як сповідання віри перед Хрищенням. Цей символ віри, в тій базовій формі, в якій ми його знаємо, можна датувати ще IV століттям по Р.Х.

До 600 р. по Р.Х. в катехізаційному навчанні відбулася зміна. Через менше число дорослих, які бажали охреститися і більше число хрищень немовлят, навчання ставало меншим і меншим. Влада папства залежала від народу, який не був добре обізнаний в Писанні, а радше тримався в кайданах забобонів. Римська церква розробила систему, згідно якої спасіння приходило не від Бога, а від «церкви». Справжнє навчання майже припинило існування, а те, що залишилося, не просвітляло й не вело до Христа. Ось що казав Лютер про відомі йому в Католицькій церкві книги та навчальні матеріали: *«Тут не було ані віри, ані Христа, а причасника не скеровували до сили відпущення гріхів, а радше вчили його рахувати свої гріхи та довіряти інтенсивності власного покаяння»*. Іншими словами катехізаційне навчання протягом століть до Реформації відображало доктрину Римської Церкви, що ми виправдовуємося своїми власними ділами.

¹ Пор. Рим. 2:18: «...навчившись із Закону»; 1 Кор. 14:19 «...але в Церкві волю п'ять слів зрозумілих сказати, щоб і інших навчити»

Все ж, в церкві залишалася концепція того, що певне знання для народу є бажаним. З найраніших часів, суттєвим вважалося вивчення Господньої молитви та Символу віри. А Десять заповідей не були додані аж до XIII ст. Це було головними суттєвими трьома частинами катехізисів до часів Лютера. Але, як вони кажуть, чим більше, тим краще, а тому були додані й інші частини. Одна з інструкцій по навчанню містила наступне: Десять заповідей, Дев'ять незвичайних гріхів, Дев'ять смертельних гріхів, Шість діл милосердя, Господня молитва, Аве Марія, Символ віри, Сім таїнств та Сім дарів Святого Духа.

Декілька церковних соборів в XIV ст. затвердили чотири головних частини: Господню молитву, Аве Марія, Символ віри та Десять Заповідей. Без сумніву з таким порядком ще дитиною був знайомий Лютер. Додавання Аве Марія вказує на панування в ті часи ідолопоклонства. Марія називалися Посередницею між Богом і людьми, Поновлювачем втраченої всіма людьми благодаті, Світительницею, яка розсіює невігластво, що веде до вічної смерті, Захисником перед Божим престолом, Могутньою Владичицею небесною та Святою володаркою ангелів.

Свій Малий катехізис Лютер не написав за одним заходом, і час його написання не вимірювався навіть тижнями. А розвивався він в його голові більше 10 років. Щоб прослідкувати коріння Лютерового катехізису, ми повинні спершу повернутися до 95 тез в 1517 р. Лютер викладав у Віттенберзькому Університеті та допомагав заміщати місцевого парафіяльного священика. Влітку 1516 р. Лютер прочитав цілу серію проповідей по Десяти заповідях. А потім протягом Посту 1517 р. він проповідував по Господній молитві. Приблизно в той самий час, для того, щоб допомогти людям підготуватися до сповіді та самоперевірки, Лютер написав та опублікував коротке висвітлення Десяти заповідей. В 1520 р. Лютер уклав ці праці в книгу, яка мала служити простим людям в підготовці до причастя. Вона називалась: «Коротка форма Десяти заповідей; коротка форма Символу віри; коротка форма Господньої молитви». В 1523 р. Лютер опублікував «П'ять питань про Святого Духа», які також мали слугувати посібником підготовки до причастя. Саме в цій роботі вперше окремо були розглянуті Таїнства, як головні частини християнської доктрини.

Хоча Лютер довго усвідомлював потребу церкви в катехізисі, інша робота не дозволяла йому його написати. Реформації вже було десять років. В ті часи Лютер подарував німецькому народу Новий Заповіт на рідній мові та працював над Старим Заповітом. Було опубліковано багато трактатів, а також – перший співаник. І все-одно, Лютеранській церкві дуже бракувало здібного кліру. В 1528 р. Лютер сам відвідав церкви та школи, щоб побачити їхні потреби. Його реакція на побачене загально відома, і записана в передньому слові до його Малиго катехізиса:

Той прикрий стан, у якому я виявив релігійні справи під час недавнього провідування громад, спонукає та змушує мене підготувати [видати] цей Катехізис, або твердження християнської доктрини, у цій малій, зрозумілій та простій формі. Милостивий Боже! Яке багатостороннє убожество я побачив! Прості люди, особливо в селах, не мають взагалі ніякого знання про християнську доктрину і, ой леле! багато пастирів є зовсім неспроможними та

некомпетентними навчати [так, що про це соромно і говорити]. Але все-таки всі кажуть, що вони християни, охрищені та отримують [загальні] святі Таїнства. Та вони [не розуміють і] не можуть [навіть] проказати напам'ять ні Господньої молитви, ні Символу віри, ні Десяти Заповідей. Вони живуть, як тупа худоба та безтямні свині; і все-таки, тепер, коли прийшло Євангеліє, вони гарненько, як знавці, навчилися зловживати всією свободою...

Тож благаю [та молю] вас усіх заради Бога, мої дорогі панове та браття, які є пастирями та проповідниками, щоб ви сердечно посвячували себе своєму служінню, щоб зглядалися над людьми, які доручені вам, і допомагали нам навчати Катехізис людям, особливо молоді.²

Наскільки жалюгідними були справи? Відомо, що в одному селі громада разом з своїм священиком стали лютеранами в ході Реформації. Оскільки вони вже були лютеранами, то очікувалося, що пастир не тільки проводитиме літургію, але проповідуватиме та навчатиме. Пастир, який працював на стороні пивоваром, та ще й добрим, прочитав цілу серію проповідей по історії пивоваріння та інструкціях з броварського мистецтва.

Лютер більше не міг зволікати. Він розумів, що існувала нагальна потреба в катехізисі, і він пересунув це завдання на початок свого списку під назвою «Зробити негайно». Взимку 1528-1529 рр. він прочитав не менше трьох серій проповідей по п'яти головним розділам. В січні 1529 р. він пише до Мартіна Гьорлітца з своєю звичною прямою чесністю: «Я займаюся підготовкою Катехізиса для невігласів-поган». Написання Катехізису для «невігласів-поган» (тобто німецьких лютеран) було настільки важливим, що Лютер вчинив згідно практики того часу – він публікував кожний головний розділ на скрижалях (тобто плакатах) по мірі їхньої готовності. А невігласи-погани з німецьких лютеран настільки завзято бажали знати чого навчає Біблія, що ці скрижалі продавалися за декілька днів.

Завершена редакція Малого Катехізису побачила світ навесні 1529 р., і мала назву: «*Enchiridion: Der kleine Katechismus*». Тут Лютер вжив назву Enchiridion, чи «Довідничок». Не він перший вжив цю назву, а чому він це зробив – не зовсім ясно. Проте, ця назва вказує на те, що Лютер хотів, щоб Катехізис був зручною маленькою книжкою, яку могла купити і носити з собою пересічна людина. Не забувайте, що в XVI ст. Біблія та більшість релігійних книг були поза межами фінансових спроможностей простих людей.

Лютер популяризував свій катехізис не тільки тим, що написав його мовою свого народу, але він також розумів і користь наочних засобів. У всіх, крім першої, редакціях свого катехізису він розмістив ілюстрації, які взяв в основному з Біблії.

Катехізис Лютера був добре прийнятий по всіх лютеранським землям. Проте, був один виняток. Деякі застереження, як кислий виноград, мав Меланхтон, напевно через те, що Лютер не прийняв його ранішніх спроб написати катехізис. Невдовзі були зроблені і

² Всі цитати Катехізису взяті з «Concordia – Злагода. Віросповідання Євангельської Лютеранської Церкви», 2005 р.

переклади Лютерового катехізису, і не тільки на іноземні мови, як от польську, англійську, латвійську, естонську, датську, норвезьку та інші, але й на різні німецькі діалекти. Були зроблені всі зусилля, щоб зробити Катехізис доступним для людей на мові, якою вони говорили і яку розуміли.

Для американця як я цікавим є той факт, що у 1643 р. шведський місіонер Йоган Кампаній (John Campanius) переклав Малий катехізис Лютера мовою індіанців племені Делавар, а за публікацію цього перекладу заплатив шведський король. Ось так Катехізис Лютера став першою книгою перекладеною на одну з індіанських мов.

Малий катехізис Лютера – нововведення

Хоч і додавалися дивні речі в якості головних розділів, звичайна кількість головних частин у навчальних посібниках до часів Лютера була три: Символ віри, Господня молитва та Десять заповідей, саме в цьому порядку. Збереження цих трьох розділів Лютер вважав майже священним, але порядок слідування він змінив: спочатку Десять заповідей, потім Символ віри, потім Господня молитва. І він пояснює чому:

«Заповіді навчають людину як дізнатися про свою хворобу та бачити, що вона є грішником та порочною людиною. Після цього Символ віри тримає перед її очима та навчає де шукати ліків, благодаті, яка допоможе їй стати побожною людиною, щоб вона могла дотримуватись заповідей, та показує їй Бога та Його милосердя, об'явлене та дароване у Христі. І нарешті Господня молитва навчає її як просити та отримувати його, а саме – через належну, смиренну та довірливу молитву».

Десять заповідей – це Старозаповітний підсумок Закону. Вони стосуються нас настільки, наскільки вони узгоджуються з Новозаповітними вченнями про моральний закон. Те, що не підтверджується Новим Заповітом, слід розуміти як цивільний та церемоніальний закон для Старозаповітного Ізраїля. З цієї причини, Лютер християнізував Четверту заповідь. Замість *«щоб довгі були твої дні на землі, яку Господь, Бог твій, дає тобі»* Лютер використав: *«щоб добре велося тобі, і щоб ти був на землі довголітній!»* Де Лютер взяв ці слова? Прямо з Нового Заповіту, з натхненного перекладу Св. Павла в Ефесянах 6:3³ З Третьої заповіді Лютер виключив все, що належить до церемоніального закону.⁴ Лютер замінив «суботній день» на «святий день» чи «святковий день» (Feiertag), а далі пояснив, що ми дотримуємось цієї заповіді, коли чуємо та вивчаємо Боже Слово.

Хоча закон є важливим, кожний правдивий лютеранин знає, що в нашому проповідуванні та біблійному навчанні повинно домінувати Євангеліє. Десять заповідей показують нам наш гріх та потребу. Ми не можемо спасти самих себе. Лютер після

³ *«Шануй свого батька та матір це перша заповідь з обітницею, щоб добре велося тобі, і щоб ти був на землі довголітній!»*

⁴ *«Пам'ятай день суботній, щоб святити його! ... не роби жодної праці ти й син твій, та дочка твоя...»* (Вих. 20:8-10).

навчання про закон розмістив Євангеліє. Як це чітко навчається в Апостольському символі віри, спасіння – це Боже діло, дарунок Його благодаті.

Хоч це може і здивувати нас сьогодні, найбільшим нововведенням в Малому катехізисі Лютера був його розгляд Апостольського Символу віри! До часів Лютера, Символ віри ділився на дванадцять незв'язаних між собою статей (за середньовічною традицією це відповідало дванадцяти апостолам на їхній останній зустрічі). Яке просте, і водночас значуще нововведення зроби Лютер, коли поділив Символ віри на три статті, розглядаючи три особи Трійці Бога в їхньому відношенні до нас! Одна стаття – про творіння та збереження; інша – про наше викуплення; третя – про нашу християнську віру. Якщо людина не знатиме нічого, окрім Лютерового пояснення другої статті, то вона без страху зустріне смерть.⁵

Але питання залишилося: Як Бог дає віру, яка приймає те, що зробив Христос, і яка живить моє духовне життя? Лютер відповів на це питання, додавши четвертий та п'ятий розділи: Таїнство святого Хрищення і Таїнство Вівтаря. Таїнства з'явилися в катехізисах Середніх віків, але зазвичай вони знаходились у списку сімох таїнств. Катехізис Лютер був нововведенням в тому, що він детально навчав про два таїнства, які запровадив Христос, наголошуючи на їхні сили творити віру та прощати гріхи.

Катехізис Лютера включав Скрижаль обов'язків, тобто уривки з Святого Письма, які застосовують освячення до різноманітних покликань та посад у житті. Скрижаль обов'язків була революційним нововведенням в часи Лютера! Вона навчала деяким небезпечним речам. Вона навчала тому, що кожне покликання у житті є християнським покликанням, і що всі християни є однаково цінними перед Богом. До часів Лютера і Реформації, церква стверджувала, що служіння священника, ченця, черниці, чи на якійсь іншій релігійній посаді є вищим від роботи мирянина на світській роботі.

Сповідь була останнім розділом, який Лютер сам додав до Катехізису. Він відчував, що по причині того, що примусову сповідь вже було скасовано, люди матимуть схильність зловживати своєю новою свободою, нехтуючи сповіддю та Господньою Вечерею. Тому Лютер, між Хрищенням і Господньою Вечерею розмістив розділ під назвою «Коротка форма того, як ненавченим сповідатися перед священником». Він складався з двох запропонованих літургійних форм сповіді.⁶

Малий Катехізис Лютера – надзвичайні риси

Лютер пише: *«Катехізис – це сутність і короткий виклад цілого Святого Письма»*. В іншому місці він каже: *«Катехізис – це Біблія мирян. В ньому міститься цілий*

⁵ Я вірю, що Ісус Христос – правдивий Бог, народжений від Отця перед усіма віками, а також правдива людина, народжена від Діви Марії, - є моїм Господом. Він спокутував за мене, втрачене та засуджене створіння, викупив і визволив мене від усіх гріхів, від смерті та від влади диявола – не золотом чи сріблом, а Своєю святою, дорогоцінною кров'ю, Своїм невинним стражданням і смертю. І все це Він зробив для того, щоб я належав Йому, жив під Його владою, у Його Царстві та служив Йому у вічній праведності, невинності та блаженстві, так як Він воскрес із мертвих, живе і царює вічно.

⁶ Жодна редакція «Малого Катехізису», виданого за часів життя Лютера, не містила «Влади ключів».

виклад християнської доктрини, яку повинен знати кожний християнин, щоб бути спасеним». Цей виклад нашої віри – це незвичайна праця. Вона витримала випробування часом, і навіть сьогодні, майже через 500 років, немає кращого підсумку Біблійної правди. Чому? Що робить Малий Катехізіс таким самим цінним сьогодні, як і тоді коли він був написаний 500 років тому?

Однією надзвичайною рисою є його неперевершена простота. Малий Катехізіс з'явився тільки після багатьох років, коли Лютер вивчав Біблію і дійшов до особистого знання її простих істин. Метою Малий Катехізісу Лютера не було справити враження на вчених. Вони самі могли вивчати Святе Письмо. Метою було представити Біблійні істини в простій, легкій для навчання, формі для дітей та неосвічених дорослих.

Але простота не була досягнута за рахунок значущої доктрини. Наприклад, слово «благодать» залишилося. Слово «любов» було б простішим, але воно не передавало би думку про негідність. Разом з Лютером ми визнаємо важливість збереження таких слів, як викуплення, освячення, жаль за вчинені гріхи, розкаяння, та виправдання, бо їх неможливо спростити без втрати важливого значення. Певних слів та концепцій слід неодноразово навчати дітей, щоб вони до кінця зрозуміли їхнє божественне значення.

Іншою надзвичайною рисою Малий Катехізісу Лютера є відсутність полеміки. Лютер завжди боровся за правду, і весь час перебував під нападками як з боку папського, так і з боку реформованого таборів, але в Катехізісі він продемонстрував дивовижне володіння собою. Ми знаємо, що Лютер міг нападати прямо і різко, коли відчував в цьому потребу. Але в Катехізісі, замість нападати на когось, він робить позитивні твердження, викладаючи Біблійні істини. (Чи є тут щось для нас, в тому як обороняти Біблійну правду? Лютер показує, що правдиві лютерани чітко вказують на те, за що ми стоїмо, радше ніж проголошувати в першу чергу те, *проти чого* ми виступаємо.)

Через чітке проголошення Євангелія в Малий Катехізісі Лютера, він на голову вище стоїть від всіх інших. Після переліку тих чисельних дочасних благословінь, які Господь зливою виливає на нас, Лютер в поясненні до Першої статті додає наступне: *«І все це Бог робить тільки через те, що Він є моїм добрим та милосердним Отцем на небесах, а не через те, що я це заробив чи заслужив»*. Або подивіться на прекрасні слова пояснення до Другої статті: *«Він спокутував за мене, втрачене та засуджене створіння, викупив і визволив мене від усіх гріхів, від смерті та від влади диявола – не золотом чи сріблом, а Своєю святою, дорогоцінною кров'ю, Своїм невинним стражданням і смертю. І все це Він зробив для того, щоб я належав Йому...»* Пояснення Третьої статті – це чисте Євангеліє: *«Я вірю, що не можу силою власного мислення чи вибору повірити в Ісуса Христа, мого Господа, чи прийти до Нього. Але Святий Дух покликав мене через Євангеліє, просвітив мене Своїми дарами, освятив і вберіг мене в правдивій вірі. Так само Він кличе, збирає, просвітлює та освячує всю Християнську Церкву на землі, і зберігає її з Ісусом Христом в одній правдивій вірі. У цій Християнській Церкві Він щоденно та повністю прощає всі гріхи мені і всім віруючим. Останнього дня Він воскресить мене і всіх мертвих. І дасть вічне життя мені та всім віруючим у Христа. Це незаперечна правда»*.

Також ми не повинні забувати про те, як Лютер використовує Євангеліє для того, щоб мотивувати побожне життя. *«Проте Він обіцяє милість та всяке благословення всім,*

хто дотримується цих заповідей. Отже, ми повинні також Його любити, вірити в Нього та охоче діяти згідно з Його заповідями... І все це Він зробив для того, щоб я належав Йому, жив під Його владою, у Його Царстві та служив Йому у вічній праведності, невинності та блаженстві, так як Він воскрес із мертвих, живе і царює вічно».

Малий Катехізіс Лютера – його значення для нас сьогодні

У передмові до Малиго Катехізіса Лютер пояснює пастирям які він має наміри щодо використання Катехізісу. Він перелічує чотири пункти:

1. ВИБЕРІТЬ ОДНУ ФОРМУ І ТРИМАЙТЕСЯ ЇЇ

По-перше, хай проповідник над усе обережно уникає різних видів текстів та форм Десяти Заповідей, Господньої молитви, Символу віри, Таїнств тощо, але хай вибере одну форму, якої триматиметься, і яку він хай навчає весь час, рік за роком... Але коли ти проповідуєш в присутності навчених та розумних людей, то можеш виявити своє вміння, і можеш викласти ті частини так різноманітно та в такі хитромудрі способи, як тільки зможеш. Але з молоддю тримайся однієї твердої, постійної форми і способу і навчай їх перш за все цим частинам, а саме: Десяти Заповідям, Символу віри та Господній молитві тощо, відповідно до тексту, слово в слово, так щоб вони теж могли повторювати їх так само за тобою і запам'ятовувати.

Протягом багатьох років деякі люди критикували Лютера за те, що той наголошував на запам'ятовуванні. Серед таких обвинувачувачів знаходились пієтисти, які стверджували, що навчання стало знанням тільки для голови. Вони закидали, що якщо учні могли напам'ять читати Катехізіс слово в слово, то у всіх навколо могло скластися враження, що вони в дійсності розуміли його. Пієтисти бажали «схилити голову до серця». Вони вважали, що більш важливим було викликати в людини глибоке, емоційне почуття щодо істин Святого Письма, ніж запам'ятовувати «мертві формули». І вони мали певну рацію. Навчання катехізісу повинне було діяти не тільки на розум, але й на серце. Але Лютер ніколи не мав на увазі, що запам'ятовування було метою саме по собі. Воно було лише початком, першим кроком. Він продовжує свою передмову:

2. НАВЧАЙТЕ ЇХ РОЗУМІТИ:

По-друге, після того, як вони добре вивчать текст, тоді навчай їх також смислові, щоб вони дізналися, що він означає... і відводь для цього певний час. Бо не треба, щоб ти вивчав усі частини одразу, але одну за одну.

Лютер не хотів, щоб люди задовольнялися лише молоком Слова. Він бажав, щоб вони переходили до м'яса. За простим вивченням Катехізісу повинно було йти глибше вивчення Біблійних істин:

3. ВІЗЬМІТЬ ДОВШИЙ КАТЕХІЗИС⁷ І ДАЙТЕ ГЛИБШЕ РОЗУМІННЯ

По-третє, після того, як навчиш їх цьому короткому Катехізису, перейди тоді до Великого Катехізису, 7 і також дай багатше та повніше знання. Тут докладніше поясни кожну заповідь, [статтю], прохання і члени з їх різноманітними ділами, використаннями, вигодами, небезпеками та шкодами... і мусиш завжди наводити багато прикладів з Писання

На меті було зростання у вірі та Християнському житті. Сумлінне використання Катехізису приведе до такого зросту, адже Катехізис приведе людину до використання Засобів благодаті – Біблії і таїнств:

4. ПРОПОВІДУЙ ТАК, ЩОБ ЛЮДИ ПРИМУШУВАЛИ НАС ВІДПРАВЛЯТИ ДЛЯ НИХ ТАЇНСТВО

Накінець, через те, що скасовано тиранію Папи, люди більше не хочуть іти до Таїнства та зневажають його [як щось непотрібне та без чого можна обійтися]. І тут знову потрібне наполягання, однак із цим розумінням: Ми нікого не повинні змушувати повірити чи приймати Таїнство, ані вводити якийсь закон чи час, чи місце для цього. Але треба так проповідувати, щоб зі своєї власної згоди, без нашого закону, вони самі собі наполягали, і так би мовити, змушували наших пастирів, справляти Таїнство.

Лютер радить пастирям:

Катехізис є доктриною в найкращому її вигляді. Тому його слід постійно проповідувати.

А також закликає парафіян плекати пастирів, які проповідують Катехізис:

Найдобрішими, найкращими та найкориснішими вчителями повинні вважатися ті, які здібні добре навчати Катехізису, тобто вірно проповідувати про Господню молитву, Десять заповідей та Символ віри. Це – рідкісні птахи, адже жодної слави й краси тут не здобудеш, а користь від цього – велика, бо в ньому міститься в короткій формі все Святе Письмо.

Велику міру навчання катехізису повинні проводити пастирі та вчителі. Але це – не ідеал. Лютер мав намір, щоб його Катехізис вивчався в першу чергу вдома. Над кожним головним розділом Малого катехізису Лютер надписав: «Як голова сім'ї повинен якнайпростіше

⁷ В оригіналі у Боґта тут, в цитаті з «The Book of Concord, edited by Robert Kolb and Timothy Wengert», написано «...then take up a longer catechism» - досл. «тоді візьміть якийсь довший катехізис». В «Concordia – Злагода» тут написано «перейди тоді до Великого Катехізису».

навчати тих, хто в його домі». Головною ціллю Лютера була відповідальність батьків у вихованні своїх дітей. Він вказував на те, що дітей слід вчити індивідуально, а ця процедура неможлива для великої церкви, але можлива, якщо батьки в кожній сім'ї навчатимуть власних дітей.

В дійсності Лютер писав: «Як Hausvater повинен навчати...» Hausvater значить «батько дому» чи «батько сім'ї». Цей обов'язок в першу і головну чергу був даний батькам. Лютер стверджував, що кожний батько повинен бути священиком в своєму домі. На батька покладені обов'язки навчати дітей, приводити їх до церкви, щоб ті чули проповіді по Катехізису, та дбати про те, щоб вони його знали. В цьому Лютер звучить подібно слів з Біблії: «...батьки, не дратуйте дітей своїх, а виховуйте їх в напаминанні й остереженні Божому!» (Еф. 6:4).

А ми навчаємо людей, як бути Богоугодними головами своїх сімей? Нам дуже варто серйозно прислухатись до слів Лютера: «Якщо церква колись має зацвісти знову, то треба почати з навчання молодих». Щоб цього досягти, на цю важливу духовну роботу нам треба записати батьків! Навчати своїх власних дітей істинам Божого Слова є великим привілеєм для батька, як для голови сім'ї.

Велика цінність Катехізису полягає в тому, що він є знаряддям для навчання молодих. Відразу після цього йде його цінність для нашого життєвого особистого молитовного життя. Лютер так говорив про щоденні молитовні роздуми над Катехізисом, коли ми повторюємо його головні розділи:

Я також є богословом, що через різноманітні небезпеки досяг достатньо практичного знання та досвіду у Святому Письмі. Але я не шукаю в цьому дарі такої слави, щоб щоденно не приєднуватись до своїх дітей у молитовному повторенні Катехізису, тобто, Десяти заповідей, Символу віри та Господньої молитви і не роздумувати над ними з усією увагою в серці. Я не перескакую кваліфіковано через слова, а уважно дивлюсь що кожне окреме слово значить. І в дійсності, якщо я цього не робитиму, а займатимусь іншою справою, то через таке нехтування я відчуватиму велику втрату.

Ми маємо Малий катехізис Лютера в доброму українському перекладі. Це є наше **Потужне знаряддя для молодих і старих**. Можливо ця книга стара, але якщо її використовувати сумлінно, вона може бути великим благословенням для сьогоднішнього християнина, а також для його сім'ї і церкви.

Нехай Бог веде нас до його сумлінного вивчення. А тоді нехай Бог веде нас до відважного сповідання Євангелія, якому він навчає ясною та простою мовою, яку може зрозуміти навіть дитина.